نگاهی به قصص الأنبیاء قطب الدین راوندی (د ۵۷۳ ق)

عباسعلی مردی*

معتبرترین منبع در نقل قصص پیامبران، قرآن کریم است؛ خداوند متعال به اغراضی به تاریخ و قصه انبیای گذشته اشاره کرده و ۲۷ تن از پیامبران را به نام ذکر کرده است. چند نکته دربارهٔ قصص قرآنی شایان ذکر است:

الف) عدم آگاهی کامل مردم جزیرة العرب از قصص قرآنی

بنا به شهادت قرآن که برخی از داستانهای پیامبران را از ناحیهٔ غیب می‌داند اطلاع مردم جزیرة العرب از داستان پیامبران یا ناقص بوده یا چیزی در آن‌باره نمی‌دانسته‌اند. نیز آنچه راکه علمای یهود به عنوان داستان پیامبران نقل می‌کرده‌اند کم و ناقص و در بسیاری اوقات تحریف شده بوده است:

در ذیل قصه نوح علیه‌السلام در سوره هود می‌فرماید:

تِلْكَ مِنْ أَنْباءِ الْغَيْبِ نُوحيها إِلَيْكَ ما كُنْتَ تَعْلَمُها أَنْتَ وَ لا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هذا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ (هود: ۴۹)

آیه تصریح دارد در اینکه رسول خدا و قومش از جزئیات این قصه به این تفصیل آگاه نبوده‌اند.

---

*. پژوهشگر.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

نیز در سورهٔ یوسف می‌فرماید:

ذلِكَ مِنْ أَنْباءِ الْغَيْبِ نُوحيهِ إِلَيْكَ وَ ما كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَ هُمْ يَمْكُرُونَ (یوسف (۱۲) / ۱۰۲)

همچنین در قصه مریم بیان می‌کند که آن از اخبار غیبی بود که به رسول خدا وحی شد:

ذلِكَ مِنْ أَنْباءِ الْغَيْبِ نُوحيهِ إِلَيْكَ وَ ما كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ (آل عمران (۳) / ۴۴)

ب) امر به خواندن و عبرت آموزی از قصص قرآنی

در قرآن امر شده است که مسلمانان قصص را بخوانند تا شاید که تفکر کنند: ﴿**فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ**﴾ (اعراف: ۱۷۶)

درکنار این، امیر المؤمنین علیه‌السلام ما را به خواندن احوال گذشتگان و عبرت گرفتن از آنان سفارش می‌کند:

وَ تَدَبَّرُوا أَحْوَالَ الْمَاضِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ قَبْلَكُمْ كَيْفَ كَانُوا فِي حَالِ التَّمْحِيصِ وَ الْبَلَاءِ، أَلَمْ يَكُونُوا أَثْقَلَ الْخَلَائِقِ أَعْبَاءً وَ أَجْهَدَ الْعِبَادِ بَلَاءً وَ أَضْيَقَ أَهْلِ الدُّنْيَا حَالًا...

در احوالات مؤمنین گذشته اندیشه کنید، که چگونه در حال آزمایش و امتحان بودند! آیا از همه خلایق مشکلاتشان بیشتر نبود؟

آیا بیش از همه مردم در زحمت و رنج نبودند؟ آیا از همه مردم دنیا در تنگنای بیشتری قرار نداشتند؟ فراعنه آنان را برده خود ساختند، و به عذاب سخت کشیدند، جرعه جرعه تلخی به آنان نوشاندند، پیوسته در ذلّت هلاکت، و مورد سلطه و استیلا بودند، چاره‌ای برای سر باز زدن، و راهی برای دفاع نمی‌یافتند. تا چون خداوند جدیّت آنان را در صبر بر آزار در راه محبّتش، و تحمّل ناراحتی‌ها را در

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

مسیر بیم و خوفش از آنان دید، گشایشی از تنگناهای بلا برای آنان قرار داد، ذلّتشان را به عزّت و بیمشان را به امنیت تبدیل کرد، پس سلاطین حکمران، و پیشوایان راهنما شدند، و کرامت خداوند در باره آنان به جایی رسید که خیالش هم درباره آنان نمی‌رفت.

بنگرید چگونه بودند زمانی که اجتماعشان متّحد، خواسته‌هایش متّفق، دلها معتدل و مناسب، دستها پشتیبان هم، و شمشیرها مدد کار یکدیگر، چشم دلشان نافذ، و تصمیم‌هایشان یکی بود! آیا با این خصال آقای سراسر زمین نبودند، و بر جهانیان حکومت نمی‌کردند؟

از طرفی به پایان کارشان نظر کنید که به کجا رسید زمانی که بینشان جدایی افتاد، الفتشان به پراکندگی رسید، وحدت کلمه و دلهایشان به اختلاف مبدل شد، دسته دسته شده، به جنگ با هم برخاستند، خداوند لباس کرامت را از وجودشان به در آورد، و نعمت فراوانش را از آنان گرفت، و داستان زندگی آنان در بین شما به عنوان درس عبرتی برای عبرت گیرندگان شما باقی ماند.

سپس به عنوان نمونه سرگذشت اولاد اسماعیل و اسحاق و یعقوب – درود خدا بر آنان – ذکر می‌کند و اندرز می دهد که: «پند گیرید».

نیز در وصیتش به امام حسن علیه السلام از جمله مواردی را که برای زنده نگه داشتن دل بیان می‌کند عرضه کردن اخبار گذشتگان است:

دلت را با موعظه زنده کن، و با بی‌رغبتی به دنیا بمیران، آن را با یقین قوی کن و با حکمت نورانی نما، و با یاد مرگ فروتن و خوار کن... اخبار گذشتگان را به او ارائه کن، آنچه را بر سر پیشینیان آمد به یادش آور، در شهرهای آنان و در میان آثارشان سیاحت کن، در آنچه انجام دادند و اینکه از کجا منتقل شدند و در کجا فرود آمدند و منزل کردند دقّت کن... .

پسرم! اگر چه من به اندازه مردمی که پیش از من بوده‌اند عمر نکرده‌ام، ولی در

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

کردارشان دقّت، و در اخبارشان فکر نموده، و در آثارشان سیاحت کرده‌ام، تا جایی که همانند یکی از آنان شده‌ام، بلکه گویی از پی آنچه که از وضع آنان به من رسیده عمرم را با اولین و آخرینشان گذرانیده‌ام، زلال اعمالشان را از تیرگی، و سود و زیان کردارشان را شناختم... .

ج) فواید قصص قرآنی

خواندن قصص قرآنی ثمراتی دارد از جمله:

۱. اثبات رسالت رسول خدا صلی الله علیه و آله؛ برخی از قصه‌های قرآنی را علمای یهود به طور ناقص یا تحریف شده نقل می‌کردند؛ اما قرآن این داستان‌ها را از کانال وحی و به عنوان اخبار غیبی به رسول خدا نازل کرد تا اثبات رسالت حضرت باشد: ﴿**نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِما أَوْحَيْنا إِلَيْكَ هذَا الْقُرْآنَ وَ إِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغافِلِينَ**﴾ (یوسف: ۳)

۲. بیان یکپارچگی خط تبلیغی پیامبران؛

۳. قوت دل به مؤمنان؛ اینکه مسلمانان زمان رسول خدا یا دوره‌های بعدی دچار گرفتاری و مشکلات در برابر ظالمان هستند امر تازه‌ای نیست و بسیاری از مؤمنان در طول تاریخ این گرفتاری‌ها را داشته‌اند و توانسته‌اند با ایمان به خدا، وحدت کلمه و... صبر پیشه گیرند تا نصرت الهی رسیده است.

۴. قوت قلب رسول خدا صلی الله علیه و آله؛ ﴿**وَ كُلاًّ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْباءِ الرُّسُلِ ما نُثَبِّتُ بِهِ فُؤادَكَ وَ جاءَكَ فِي هذِهِ الْحَقُّ وَ مَوْعِظَةٌ وَ ذِكْرى لِلْمُؤْمِنِينَ**﴾ (هود: ۱۲۰)

۵. بیان نعمتهایی که به پیامبران و انبیاء و مؤمنان عطا شده است.

۶. رد و آشکار ساختن برخی از تحریف‌های علمای یهود از ساحت پیامبران الهی؛ در بسیاری از داستانهای علمای یهود نسبت‌های ناروا به پیامبران داده می شد که با شخصیّت الهی آنان سازگاری نداشت. برخی از این داستانها به متون اسلامی راه یافته و با عنوان اسرائیلیات شناخته می شوند.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

۷. عبرت آموزی و تفکر؛ ﴿لَقَدْ كانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبابِ﴾ (یوسف: ۱۱۱)؛ ﴿فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (اعراف: ۱۷۶)

د) کتابشناسیِ کتابشناسی‌های قصه‌های قرآن

به کتابشناسی قصه‌های قرآنی چندین بار پرداخته شده است: از جمله آقای غلامرضا عرفانیان در مقدمه تصحیح قصص الانبیاء راوندی ۱۷۴ کتاب و منبع درباره قصص انبیاء معرفی کرده است.

آقای مهدی خراسانی در مجله آینه پژوهش (سال سوم، شماره ۱۵) در مقاله «پژوهشی در داستانهای قرآن» ۵۵ کتاب را معرفی کرده است.

در تکمیل آن آقای محمّدعلی هاشم‌زاده مقاله «استدراک کتابشناسی قصه‌های قرآن» را در آینه پژوهش (شماره ۲۰) نوشت که در بردارنده ۴۰۵ مقاله و کتاب است.

بر اینها بیفزاییم جلد دوم کتاب معجم‌الدراسات القرآنیه آقای عبدالجبار الرفاعی و کتابنامه بزرگ قرآن کریم به اشراف آقای محمّد حسن بکائی را که افزون بر کتابها پایان‌نامه‌های دانشگاهی مربوط به قصص قرآن را هم نام برده‌اند.

آقای محمّد حسین صادق پور نیز با اشراف به منابع پیشین در مقاله کتابشناسی قصه‌های قرآن ۴۶۴ عنوان کتاب و مقاله را نام برده است.

جز اینها کتاب «کتابشناسی قصه های قرآنی، پیامبران، ائمّه، صحابه» (به کوشش واحد مطالعات و تحقیقات اسلامی سازمان اوقاف و امور خیریه، دبیرگروه حسین حداد، انتشارات اسوه، چ اول، پاییز ۱۳۷۴ش) در چهار بخش فهرست قصه‌های قرآنی برگرفته از کتابهای کودکان و نوجوانان، فهرست قصه‌های قرآنی برگرفته از مطبوعات کودکان و نوجوانان، فهرست قصه‌های قرآنی برگرفته از کتابهای داستانی بزرگسالان، و فهرست قصه‌های قرآنی برگرفته از مطبوعات بزرگسال در مجموع ۱۱۷۲ عنوان را ذکر کرده است.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

بر اینها بیفزاییم ۲۰ کتاب قصص و تاریخ انبیاء مصادر کتاب النبوّة شیخ صدوق را که آقای سید حسن موسوی در مقاله‌اش نام برده و در کتابشناسی‌های نامبرده، ذکر نشده‌اند.

اینها همه نشان دهنده اهتمام دانشمندان و نویسندگان به قصص قرآنی و علاقه مردم به این امر است.

قطب الدین راوندی (د ۵۷۳ق)

شیخ قطب الدین، ابو الحسن یا ابو الحسین، سعید بن عبدالله بن حسین بن هبةالله بن حسن راوندی کاشانی، متولد راوند کاشان، محدث، مفسر، متکلم، فقیه، فیلسوف و تاریخ دان بزرگ شیعه در قرن ششم هجری است. گاهی اوقات او را به جدش نسبت داده و سعید بن هبة الله راوندی معرفی می‌کنند. پدر و پدر بزرگ قطب راوندی از علمای بزرگ زمان خود بودند.

وی تحصیلات ابتدایی را نزد پدر خویش آموخت. علمایی چون شیخ ابو علی فضل بن حسن طبرسی (صاحب مجمع البیان درگذشته ۵۴۸ ق)، عماد الدین محمّد بن ابی القاسم طبری (صاحب بشارة المصطفی، زنده در ۵۵۳ ق)، صفی الدین مرتضی رازی (مؤلف تبصره العوام)، شیخ ابو جعفر حلبی، ابو نصر غازی (د ۵۳۲ ق)، و ... از اساتید و مشایخ مشهور او هستند.

از شاگردان و راویان او می‌توان فرزندانش نصیر الدین حسین بن سعید و ظهیر الدین محمّد بن سعید و عماد الدین علی راوندی، قاضی احمد بن علی بن عبد الجبار طوسی، قاضی جمال الدین علی بن عبد الجبار طوسی، کمال الدین علی بن محمّد مدائنی، شیخ منتجب الدین رازی (زنده در سال ۶۰۰ق) و رشید الدین محمّد بن علی بن شهر آشوب مازندرانی (د ۵۸۸ق) را نام برد.

قطب الدین در آثار خود موضوعات متنوعی از علوم و معارف اسلامی را به بحث گرفته و در علم تفسیر، فقه، حدیث، فلسفه، کلام، تاریخ و دیگر موضوعات

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

حدود ۶۰ عنوان کتاب از خود به جای گذارده است که عناوین زیر از آن جمله‌اند:

فقه القرآن، شرح آیات الأحکام، الاختلاف بین المفید و المرتضی فی بعض المسائل الکلامیة، أسباب النزول، الأغراب فی الإعراب، ألقاب الرسول و فاطمة و الأئمة علیهم‌السلام، جواهر الکلام فی شرح مقدمة الکلام، منهاج البراعة فی شرح نهج البلاغه، الخرائج و الجرائح، فقه القرآن، ضیاء الشهاب، لب اللباب، المجالس فی الحدیث، سلوة الحزین (دعوات)، قصص الانبیاء، نفثة المصدور و ... .

قطب الدین راوندی دیدگاه دیگران را- چه موافق و چه مخالف- به درستی نقل می‌کند و مانند انسانی که حق را برای حق می‌خواهد بـه کـاوش در آثـار دیگـران می‌پردازد. از این رو، کسانی که در صدد معرفی وی برآمده‌اند عباراتی را در ستایش شأن و منزلت او به کار برده‌اند.

قصص الأنبیاء

علاقه و رغبت مردم به دانستن جزئیات زندگانی پیامبران باعث شد تا برخی از قصه‌گویان سخن پردازی کنند؛ به ویژه اینکه برخی از این قصه‌ها در تورات هم نقل شده بودند و علمای یهود فرصت را مناسب دیده اصل داستان را از قرآن گرفته و شاخ و برگ را از پیش خود افزودند. آنان برای صحیح جلوه دادن سخنان خود آن را به جای تورات تحریف شده، به پیامبر و دیگر بزرگان دین نسبت می‌دادند.

برخی از علما بر آن شدند تا این پیرایه‌ها را از داستان انبیاء بزدایند و روایاتی صحیح و موافق اهداف قرآن از زندگی پیامبران عرضه کنند.

یکی از این بزرگان قطب الدین راوندی است. او در این باره، در مقدمهٔ کتابش، ضمن اشاره به لطایف داستان پیامبران (که دعوت به نیکی می‌کنند، شک و نفاق را از بین می‌برند، و یادکرد داستانهایشان انسان را به اطاعت و عبادت خدا نـزدیک می‌کند)، می‌گوید: «کتبی که در این موضوع نگاشته شده‌اند آکنده از سخنان غث و سمین و روایات بی‌ارزش و با ارزش است به یاری خدا خالص‌ترین آن را در کتابم جمع کردم...».

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

راوندی کتابش را در بیست باب تدوین کرده است؛ کتاب او روایی است و اول هر فصل طرق روایت مؤلف تا معصوم علیه‌السلام گفته شده است.

مطالب کتاب به این ترتیب است:

بخش اول: داستان پدرمان آدم علیه‌السلام؛ در این بخش داستان خلقت آدم و حوا، هبوط آدم و حوا به صفا و مروه، هبوط حجرالأسود، رؤیت آدم نور رسول خدا را بر عرش، دفن آدم، قصه هابیل و قابیل و اولین خون روی زمین، حال آدم بعد از قتل هابیل، معرفی بنیانگذار بت پرستی و ... ضمن روایاتی نقل شده است.

بخش دوم: داستان ادریس و نوح؛ ادریس و پادشاه زمانه، داستان ادریس با ملک‌الموت، ویژگی‌های ادریس، مسجد سهله که ادریس بنا کرده، صعود ادریس به آسمان از مطالب مربوط به ادریس هستند و در ادامه نبوت نوح، کشتی نوح، وصیت نوح به فرندش سام و ... آمده است.

بخش سوم: داستان هود و صالح؛ در ضمن داستان هلاک قوم هود و قوم عاد، داستان «**إرم ذات العماد** *(باغ شداد)*» و اصحاب الرس نیز ذکر شده است.

بخش چهارم: داستان ابراهیم خلیل الله علیه‌السلام؛ ولادت ابراهیم، توسل او به پنج تن آل عبا علیهم‌السلام، هجرت به مکه، قصه صفا و مروه، ذبح اسماعیل و داستان ملاقات ماریا بن أوس با ابراهیم علیه‌السلام از مطالب خواندنی این بخش هستند.

بخش پنجم: داستان لوط و ذو القرنین؛ در این بخش ضمن اشاره به عاقبت بخل و فحشای قوم لوط، ذوالقرنین را مردی از اهل اسکندریه معرفی کرده که وقتی به سن رشد رسید مؤمن به خدا شد و ... .

بخش ششم: داستان یعقوب و یوسف؛ اطعام سائل فقیر، توسل یوسف به رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله، آگاهی یعقوب از زنده بودن یوسف، و قصه زلیخا بخشی از مطالب این بخش هستند.

بخش هفتم: داستان ایوب و شعیب؛ گرفتاری‌های ایوب و صبرش بر آنها، پیدا

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

شدن قبر شعیب در زمان هشام، امام باقر همچون شعیب امت، ابداع ترازو و... را می‌توان در این بخش خواند.

بخش هشتم: داستان موسی بن عمران؛ از مطالب شیرین این بخش دو مناجات منقول از حضرت موسی علیه‌السلام است.

بخش نهم: داستان بنی اسرائیل؛ در این بخش داستانهایی پندآموز از شخصیتهای بنی اسرائیل نقل شده است.

بخش دهم: داستان اسماعیل و لقمان؛ در این بخش افزون بر داستان اسماعیل صادق الوعد، و نصایح لقمان به فرزندش، بیان شده است: با فضیلت‌ترین صدقه، صدقه زبانی است که با سخنی از ریخته شدن خونی جلوگیری شود و منفعتی به برادر مسلمانی برسد.

بخش یازدهم: داستان داود؛ فضیلت شاد کردن مؤمن و چگونگی نشر دوست داشتن خدا از مطالب این بخش هستند.

بخش دوازدهم: داستان سلیمان؛ در این بخش از داستان بلقیس به همان که در قرآن آمده ارجاع می‌دهد و از بیان بیش از آن خود داری می‌کند.

بخش سیزدهم: ذوالکفل و عمران؛ صبر ذوالکفل بر آزار و اذیت مشرکان، پیامبری عمران پدر حضرت مریم علیهاالسلام در این بخش بیان شده است.

بخش چهاردهم: داستان زکریا و یحیی؛ افزون بر ولادت و زهد یحیی، قتل زکریا، تحریم ازدواج با برادر زاده دیگر مطلب این بخش است.

بخش پانزدهم: إرمیا و دانیال؛ اسباب تسلط بخت نصر بنی اسرائیل، روزی بی‌حساب مؤمن، و تأثیرات خورشیدگرفتی و ماه‌گرفتگی در این بخش آمده است.

بخش شانزدهم: جرجیس و عُزیر و حزقیل.

بخش هفدهم: داستان شعیا و اصحاب اخدود و الیاس و یونس و اصحاب کهف و رقیم.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

بخش هیجدهم: داستان عیسی؛ قصه مریم و ولادت عیسی، معجزات عیسی، استجابت دعای عیسی، داستان خالدبن عبسی، بشارت عیسی به بعثت رسول خدا، مواعظ، ویژگیهای عیسی نسبت به یحیی از مطالب این بخش هستند.

بخش نوزدهم: دلایل نبوت رسول خدا صلی الله علیه و آله و معجزات آن حضرت؛

بخش بیستم: زندگانی رسول خدا صلی الله علیه و آله؛ در این بخش افزون بر جریان بعثت و دعوت مردم به اسلام، غزوه‌های حضرت نیز معرفی شده‌اند. اسامی ائمّه علیهم السلام و نام اوصیا از آدم تا امام زمان علیه السلام از دیگر مطالب بخش پایانی کتاب هستند.

بنا بر شمارشی که مصحح قصص الأنبیا انجام داده در مجموع ۵۲۱ روایت، داستان و ماجرا در این کتاب نقل شده است.

مصادر و منابع راوندی در این کتاب

این کتاب به شکل روایی است و طرق نویسنده تا معصوم علیه السلام در اول هر بخش آمده است. طرق روایتی راوندی در بسیاری از مطالب کتاب به شیخ صدوق رسیده است. کتابهایی که راوندی از آنها نام برده سه کتاب زیر هستند:

۱. صحیح بخاری (باب بیستم، ح ۸)؛

۲. صحیح مسلم (باب بیستم، ح ۵۵)؛

۳. کمال‌الدین شیخ صدوق (باب نوزدهم، ح ۲)؛

اما مهم‌ترین ویژگی قصص الأنبیا نقل بسیاری از مطالب کتاب النبوّة شیخ صدوق است. نقل راوندی از این کتاب مفقود ـ که تا قرن دهم ظاهراً در دسترس بوده ـ آنقدر زیاد است که بتوان قصص الأنبیا را تلخیصی از کتاب النبوّة شیخ صدوق شمرد.

از همین رو، مؤسّسهٔ ضحی (حسین درگاهی) بر اساس این کتاب و مجمع البیان، النبوّة را بازسازی و چاپ کرده است.

دیگر کتابی که راوندی از آن نقل کرده (تقریبا تمام بخش بیستم)، إعلام الوری طبرسی است.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

قصص الأنبیای راوندی در کتب دیگر

قصص الانبیا بعد از تألیف مورد توجّه علما قرارگرفته و از آن نقل بسیار شده است، از جمله کتابهایی که به تصریح از قصص الأنبیای راوندی نقل کرده‌اند موارد زیر را می‌توان بر شمرد:

کتاب مهج الدعوات سید بن طاوس، فلاح السائل، فرج المهموم، سعد السعود، مصباح کفعمی، حدائق الناضره محدث بحرانی، ایقاظ من الهجعه شیخ حر عاملی، نور المبین جزائری و مستدرک الوسائل محدث نوری.

نسخه های خطی قصص الانبیا

۱. نسخه مدرسه عالی سپهسالار (فهرست: ج ۵، ص ۴۰۴)؛ کتابت ۲۲ ذی حجه ۱۰۸۹ق به خط عزیز بن مطلب جزائری.

۲. نسخهٔ کتابخانه ملی تهران به شماره ۵۹ ج ۲۴۸۹، کتابت ۱۵ شوال ۱۰۷۹ به خط علی بن محمّد.

۳. نسخهٔ کتابخانه مسجد اعظم به شماره ۵۹۷، کتابت شنبه دهم ربیع الاول ۱۱۳۲ق به خط محمّد بن حسن شاطری.

۴. نسخهٔ کتابخانه آیت الله مرعشی به شماره ۲۸۲۲، کتابت ۱۸ جمادی الاولی ۱۳۱۹ق، به خط احمد بن رجب علی تبریزی.

۵. نسخهٔ دانشگاه تهران به شماره ۶۴۱.

۶. نسخهٔ کتابخانه ممتاز العلما در لکهنو هند به شماره ۱۲۱.

۷. نسخهٔ مدرسه نمازی در شهرستان خوی به شماره ۴۲۱.

۸. نسخهٔ کتابخانه آیت الله مرعشی به شماره ۱۱۳۴.

۹. نسخهٔ کتابخانه آیت الله مرعشی به شماره ۲۰۵۷.

۱۰. نسخهٔ کتابخانه آیت الله مرعشی به شماره ۶۲۵۹.

و ...

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]

شایان ذکر است که چهار نسخهٔ اول اساس تصحیح قصص الانبیا در کتابخانه علامه مجلسی بوده و فهرست نسخ از مقدمه مصحح اخذ شده است.

چاپهای قصص

۱. تحقیق غلامرضا عرفانیان یزدی، موسسهٔ مفید، ۱۴۰۹ق / ۱۹۸۹م، بیروت؛ این چاپ بارها افست شده از جمله در انتشارات آستان قدس رضوی علیه‌السلام.

۲. تحقیق عبدالحلیم عوض‌الحلّی، مکتبه علامه مجلسی، ۱۳۸۸ش/ ۱۴۳۲ق، قم.

این چاپ در دو جلد عرضه شده است؛ دو مقاله در ابتدای آن (۱۷۰ صفحه) از ویژگی‌های این چاپ است. مقدمه اول شامل سخنان محقق کتاب و مقاله‌ای از آقای سید حسن موسوی بروجردی است. آقای موسوی در مقاله‌اش به معرفی النبوّة و مصادر آن و ارتباط این کتاب و شیخ صدوق با راوندی و قصص الانبیا پرداخته و روایاتی را که از النبوّة در قصص الانبیاست - چه آنجاکه راوندی تصریح کرده و چه آنجاهاکه روایات النبوّة را فقط از طریق سند می‌توان شناخت - مشخص کرده است. این کار می‌تواند به کمک کسانی بیاید که می‌خواهند النبوّة را از طریق کتاب قصص الانبیا بازسازی کنند.

در ادامه عبدالحلیم عوض الحلی به معرفی قطب الدین راوندی و قصص الانبیا و نسخه های خطی آن پرداخته است.

منابع

۱. ترجمهٔ نهج البلاغه حسین انصاریان.

۲. مجله تراثنا (شماره های ۹۸ - ۹۷) مقاله «بین الصدوق والقطب الراوندی دراسة فی کابیهما النبوّة و قصص الأنبیاء» از سید حسن موسوی بروجردی؛

۳. مجله نشر دانش مقاله «نسخه‌ای ناقص از کتاب النبوّة صدوق» از حسن انصاری.

۴. مقدمه عبدالحلیم عوض الحلی بر تصحیح قصص الانبیاء.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-09-24]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1390.8.32.8.4]